

זכויות העובד

נפש תחת נפש

9% מהשכירים מעל גיל 20, (כ-250 אלף איש), מעידים כי בשנים האחרונות הופרו זכויותיהם כעובדים במקום העבודה הנוכחי שלהם. זכויותיהם של 58% מתוכם הופרו בתחום השכר ו-24% בתחום שעות יומי עבודה. כך עולה מנתוני סקר הלמ"ס. כמחצית (51%) מהשכירים שזכויותיהם הופרו, פנו להנהלה במקום העבודה (לעומת 40% בשנת 2012) ו-36% לא עשו דבר. (צחי שדה, 9% מהשכירים: הופרו זכויותינו במקום העבודה, ווינט, 11.2.18)

מה דעתכם על הנתונים בכתבה? עד כמה חמורה הפגיעה בזכויות העובדים על ידי המעסיקים שלהם בעיניכם? האם חשוב לעגן זכויות אלו בחוק? (עיינו במקור 1. בדף ההרחבות להשימה מציגת של זכויות עובד)

לא תעשק שכיר עני ואביון מאתחיד או מגרד אשר בארצה בשעריך: ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש כי עני הוא ואליו הוא נשא את נפשו ולא יקרא עליו אל ה' והיה כך המא: (דברים כד, יד-טו)

לא תעשק שכיר עני ואביון – ידבר הכתוב בהוה (הפסוק מדבר על המציאות הרגילה), שהעניים והאביונים והגרים משכירים עצמם. כי עני הוא – כרובי (כמו רוב) הנשכרים, ואל השכר הזה הוא נושא נפשו שיקנה בו מזון להחיות נפשו. (המב"ן שם)

מדוע לדעתכם התורה מצמידה בין השכיר לבין העני והאביון, וכן קוראת לשכיר עני? מה משמעות ההצמדה הזו על פי הרמב"ן? (עיינו במקור 3. בדף ההרחבות למחבת.ההשוואה)

מהו האיסור ההלכתי שמופיע בפסוקים? מה הנימוק שהתורה נותנת לו? איך אתם מבינים את הנימוק "ואליו הוא נושא את נפשו"? (עיינו בדעות השונות בגמרא ביחס לכינוי הזה במקור 2. בדף ההרחבות) מדוע לפי הרמב"ן התורה מדברת על השכיר והעני כאחד?

האם לדעתכם העובד הוא "אביון" וחלש בצורה מובנית ביחס למעביד? האם ניתן להגדיר אחרת את היחסים האלה?

בשוק העבודה יש הרבה מאוד מעסיקים פוטנציאליים. כמו שיודעים אנשי כוח אדם, המשימה של העסקת האדם הנכון היא כפולה: מצד אחד צריך לסנן מבין הרבה מאוד אנשים את המתאים ביותר; מן הצד השני צריך לוודא שהעובד שאתם באמת רוצים לא יהמוק מכם וילך למעסיק אחר. זו אמנות לא פשוטה, וקשה לומר שיש לכם יתרון כלשהו על פני המועסק הפוטנציאלי [...] המעסיק אינו "מנצל" את העובד יותר משהעובד מנצל את המעסיק: שניהם מרוויחים מן העסקה בהכרח, משום שאחרת היא לא הייתה יוצאת אל הפועל. הטענות על "אלימות כלכלית" או על "ניצול" אינן מעוגנות כהלכה בהיגיון או במציאות.

הצידוק להתערבות המשפט במערכת יחסי העבודה, שתכליתה להגן על העובד, נצמח מהעובדה שמערכת היחסים בין העובד לבין המעביד אינה מערכת יחסים שוויונית. העובד מצוי בעמדה נחותה במהלך המשא ומתן שהוא מקיים עם המעביד על תנאי העבודה. [...] אי השוויון בין הצדדים לעסקה שמערכת יחסי עובד ומעביד מוגלמת, מחייב לאזן את כללי התחרות של השוק. האיזון יושג באמצעות הענקת צדק חברתי לעובדים בתמורה לעבודה ולא רק שכר כלכלי.

(הלל גרשוני***, "כך פוגעים חוקי המגן בעובדים שעליהם הם אמורים להגן", אתר מידה, 17.4.18)

(רות בן ישראל***, דיני עבודה, עמ' 40)

האם לדעתכם משהו נפגע מחקיקה שיש בה הטיה לטובת העובד? עם איזה תיאור אתם יותר מזדהים?

מהי תכלית החקיקה למען זכויות העובד, לדעת רות בן ישראל, ומדוע היא נצרכת? לפי גרשוני, מדוע התיאור האסימטרי של יחסי העובד והמעביד אינו נכון?

* הלל גרשוני הוא דוקטורנט לתלמוד באוניברסיטה העברית בירושלים, בעל טור באתר מידה. תרגם לעברית את הספר "מורה נבוכים" במסגרת מפעל משנה תורה.

* רות בן ישראל (1931-), פרופסור אמריטה למשפטים באוניברסיטת תל אביב, בלת פרס ישראל לחקר המשפט שנת תשס"א.

* רבי משה בן נחמן (נולד בספרד ב-1194, נפטר ב-1270 בישראל), מגדולי חכמי ספרד, פוסק, פרשן, הוגה, מקובל ורופא.

תניא: ואליו הוא נשא את נפשו, מפני מה עלה זה בכבש ונתלה באילן (התנדב לעבוד בעבודה מסוכנת) ומסר את עצמו למיתה – לא על שכרו? דבר אחר: ואליו הוא נשא את נפשו – כל הכובש שכר שכיר כאילו נוטל נפשו ממנו. (בבלי בבא מציעא קיב, א)

האם לדעתכם יש לאפשר לעובד לוותר על זכויות כפי רצונו? (עיינו מקורות 5-3:27 המרחבות להתייחסויות משפטיות והלכתיות) האם חוקי המגן בהכרח מיטיבים עם העובדים? (עיינו 27:27 המרחבות מקורות 6-7)

· ע"פ הגמרא, מהן שתי הדרכים להבין את הנימוק "ואליו הוא נשא את נפשו"? (עיינו מקורות 3:27 המרחבות להבדלים ביניהם) מהם חוקי מגן? האם עובד יכול לוותר על זכויות אלו? מדוע?

אם החירות היא בלתי מוגבלת הריהי מכיסה את עצמה. חירות בלתי מוגבלת פירושה שאיש חוק רשאי להטיל אימה על הלש ממנו ולגזול ממנו את חירותו. [...] הופש כלכלי בלתי מוגבל יכול להביא את עצמו לא פחות מהופש פיזי בלתי מוגבל, וכוח כלכלי יכול להיות מסוכן כמעט כאלומות פיזיות; כי אלה שיש להם עודף מוזן יכולים לכפות על מזו הרעב שעבוד שאותו יקבלו עליהם "באופן הופשי", בלי שימוש באלומות. [...] אם נכון הניתוח הזה, ברור טיבה של התרופה. זו הייבת להיות תרופה פוליטית – תרופה דומה לזו שבה אנו משתמשים נגד אלימות פיזית. עלינו לבנות מוסדות חברתיים, נאכפים בכוחה של המדינה, להגנה על החלשים מבחינה כלכלית מפני החזקים מבחינה כלכלית. על המדינה לדאוג לכך שלא יצטרך איש להיכנס להסדר של עוול מחשש רעב או חורבן כלכלי. דבר זה פירושו, כמובן, שצריך לוותר על העיקרון של אי התערבות, של משטר כלכלי שלוח רסן; אם רצוננו להבטיח את החופש, עלינו לדרוש שבמקום מדיניות של הופש כלכלי בלתי מוגבל תבוא התערבותה הכלכלית המתוכננת של המדינה. עלינו לדרוש שהקפיטליזם שלוח הרסן יפנה את מקומו למעורבות כלכלית.

(קרל פופר*, החברה הפתוחה ואיביה, שלם תשס"ג, 9-328, הדגשות במקור)

ההצדקה לחוקי "המגן" מבוססת על התפיסה שלעובד אין ברירה אלא להתום על חוזה עבודה – והריבון צריך, משום כך, להגן על העובד מפני בעל ההון כשם שיש להגן עליו מפני בעל העבדים. על הנחה זו אבד כמובן הכלח זה מכבר. ישראל בת-זמננו היא מדינה עשירה, משכילה, משגשגת והופשית. העובד המודרני הוא הרבה דברים; חסר-אונים אינו אחד מהם. אין שום סיבה שנקבל את טענתם של מבקרי הופש החוזה והליברליזם הקלאסי הגורסת כי אי-שוויון כלכלי-חברתי משול להיעדר חופש. ניתן אולי להצטער על כך שחלוקת ההון בהכרה אינה שוויונית יותר, אך לא ניתן לטעון כי אי-שוויון כלכלי-חברתי משמעו היעדר הופש "מהותי". הופש יכול להיות קיים או נעדר. הוא לא יכול להיות "מהותי" או "לא מהותי". הליברליזם הקלאסי דוחה את הניסיון לטעון שרק חברה אנגליטרית (שוויונית) היא חברה הופשית "באמת" וכי החופש של העובד תלוי בשיעור השוויון הכלכלי הקיים בינו לבין מעבידו. אדרבה, הוא מכיר בכך שזכויות הקניין והופש החוזה יולידו בהכרח הבדלים ניכרים בהון, וכי אין בקיומם של הבדלים אלו כשלעצמם כדי לפגוע בחירות של אחד מן הצדדים.

(שגי'א ברמק**, המעסיק כאיוב העם: על אובדנו של חופש החוזים, השילוח 11, עמ' 115-116)

· פופר משווה בין אלימות פיזית לאלימות כלכלית. מה דעתכם על השוואה זאת? האם היא תמיד נכונה בעיניכם?

· האם לדעת ברמק מצב כזה כלל אינו אפשרי, או שישנם מקרי קיצון בהם חופש הפעולה אינו מבטא חופש אמיתי? · מה היחס בין דעתו של ברמק לזו של פופר? במה נעוץ שורש ההבדל ביניהם?

· מהי הסכנה בחירות בלתי מוגבלת בתחום הכלכלי? על איזה עקרונ צריך לוותר כדי להישמר מפני סכנה זאת? · מהי הטעות בהבנת הקשר בין "חופש" לבין ה"שוויון" לפי ברמק? מהי התפיסה הנכונה לדעתך?

· האם לדעתכם אדם יכול לוותר באופן רצוני על החופש שלו? אם כן, באילו תנאים?

